MONT-ROIG EN LES CARTES DE JOAN MIRÓ

S'acaba de publicar el llibre "Epistolari Català de Joan Miró (1911-1945)", Editorial Barcino (2009), un recull de 488 cartes del pintor a amics durant la primera part de la seva vida. Si es té la paciència de comptar-les per orígens, un es troba amb la grata sorpresa, (sorpresa?), que el gruix més important està fet des de Mont-roig. Exactament són 163 cartes; després ve París amb 133 i Barcelona amb 106. La resta, (86), són de diferents indrets.

La primera carta és des de Barcelona (2-4-1911) i està adreçada al seu pare, Miquel Miró, que era a Palma de Mallorca, i és el moment en què Miró li parla obertament de la greu crisi personal que pateix: "He pasado dos años prisionero en un despacho, donde he hecho el sacrificio de no poder admirar las grandes bellezas de la naturaleza que a mí me tienen enamorado... Renuncio, pues, a mi vida actual para dedicarme a la pintura...". Miró estava a punt de fer divuit ants. A continuació, passarà sis mesos a la nova finca que acaben de comprar a Mont-roig, a Álvaro Roberto Ferratges Domínguez (segon marquès de Mont-roig). La primera carta que trobem des de Mont-roig és del 21-7-1915 i està dirigida a Lola Anglada (autora de contes infantils i important il·lustradora): "Em trobo en aquesta terra de foc i mar blau. Déu l'ha fet ben formós aquest país del camp de Tarragona...". El 18-9-1917, explica (també) a Lola Anglada: "Festa de la verema i trepitjar els raïms... Aquesta tarda, després de dinar, cinc quilòmetres en bicicleta, gomes ben inflades... Arbres, vinyes, oliveres, pins... En pocs minuts a Cambrils davant una tela i un cavallet...". Miró va pintar dos quadres al port de Cambrils ("Cambrils, la platja" i "Cambrils, el port", ambdós de 1917).

En una altra (16-7-1918), en endavant (si no es diu el contrari) totes des de Mont-roig, explica al seu amic Enric C. Ricart com inicia les temporades a Mont-roig: "La primera setmana d'arribar res de pensar en embrutar tela... Al dematí a la platja a jeure panxa al sol i a canviar la pell, i a la tarda d'excursió a fer quilòmetres amb bicicleta. A la segona setmana a pensar ja en treballar...". En una altra a Ricart ens assabentem que la pandèmia de grip del 1918 (dita "grip espanyola") va arribar a Mont-roig a inicis d'octubre, que a Barcelona atacava fort i hi afegeix: "hem pensat no moure'ns del mas fins que tot estigui ben calmat. A la de l'1-11-1918, al seu parent Bartomeu Ferrà, continua: "Nosaltres hem perllongat la nostra estada al camp, i disposats a estar-s'hi fins que a Barcelona estigui totalment net. La nostre finca està molt separada del poble, també atacat...". I, el mateix dia en una altra carta al seu amic Josep F. Ràfols: "El quadre del poble de Mont-roig que veiéreu a mig fer, l'he hagut de deixar per estalviar-me d'anar al poble, totalment envaït de grip...". Aquest quadre, "Mont-roig: poble i església", no l'acabarà fins a l'estiu de l'any següent, quan comenci la temporada d'estada al mas. En la del 21-8-1919, també comenta a en Ràfols: "De la tela del poble n'estic molt content; al cap de molt estudiar-hi he anat veient, goig intensíssim, les meravelles de la llum... No he rebutjat res de la realitat, convençut de que tot està contingut en ella...". En una carta anterior, a B. Ferrà, del 9 de juliol, hi trobem, per primer cop, que al remitent hi figura "Mas Miró".

Miró als 15 anys

En una del 31-8-1919, a Ricart, parla d'enviar-li (a petició del primer) "el Reglament del Sindicat Agrícola de Mont-roig". El 14 de setembre li contesta: "el treure copia del Reglament no em va costar res. Ho férem entre el meu pare i jo. Jo dictant de l'original i el meu pare escrivint...". El Sindicato Agrícola Montrogense es va fundar el 1914, el primer president fou Francesc Gassó Domingo, que seria president del "Centre Legitimista" el 1931. Aquest Sindicat tindrà una trajectòria lligada al Casino de Dalt, al Casino carlí.

En aquella primera carta anterior, també li fa recomanacions artístiques utilitzant expressions del camp, de la pagesia: "Sobretot cava ben fondo i no t'acontentis en deixar la terra encrostonada... i cavant ben fondo es quan es va pel camí de fer bona pintura... Cézanne si que cavava fondo... i Picasso". Miró ja s'ha impregnat d'aquella realitat del camp de Mont-roig.

Escampats pel llibre, hi ha una sèrie d'aquelles postals antigues del municipi. En total, n'he trobat vuit. La primera, la trobem el 21-7-1918 i és una vista general de l'interior de l'església (vella). Una altra és "Ermita, part posterior", on s'hi veu a l'esquerra l'ermita de Sant Ramon i a la dreta (mig tapada per un xiprer) l'entrada de l'ermita de la Mare de Déu de la Roca; és del 1-8-1918 i està enviada a Ramon Sunyer. Aquesta postal existeix gràcies a la curiositat del company mont-rogenc Vicenç Toda Gassó que la va trobar en una llibreria de vell. En el llibre hi consta que li pertany. D'altres: 5-11-1918 (és la mateixa que l'anterior), 26-11-1922 (és l'inici de la pujada del camí vell de l'ermita, on hi havia els xiprers); 13-7-1924 (la vista general del poble des del primer Pont); 8-10-1925 (el portal de la Canal); 8-1-1926 (La mina de les Nines); i 1-9-1926 (la vista de la muntanya de la Roca amb gent asseguda).

Les cinc últimes d'aquestes postals pertanyen a la col·lecció (de vint) publicada per Vda. Benaiges. Són, respectivament, les numerades 13, 1, 9, 11 i 18. Estaven disposades en una mena de llibret, amb un llom trepat a l'esquerra que permetia arrancar-les per enviar-les separadament. Sempre he pensat que Miró havia comprat aquest llibret i quantes postals trobava de Mont-roig. Ell que parlava tan sovint del poble als seus amics de París i Barcelona, els hi devia voler ensenyar imatges de com era. A més, tenia una passió per les postals. Si Miró va

Postal enviada per Miró

comparar aquell llibret, quedarien sense localitzar-ne altres quinze. Potser estan escampades pel món, o en algun llibre o calaix de casa seva.

Miró, a finals de febrer de 1920, finalment va a París. Des d'allí escriu una postal a Ràfols (2 de març): "Ja sóc feliçment arribat... Aquest matí hem anat amb Ricart a casa de Picasso. Ens ha rebut molt bé al seu taller...". De tornada a Mont-roig hi ha una carta a Picasso (27-6-1920): "He pasado unos días en Barcelona... Acabo de llegar al campo y dispuesto a empezar a trabajar fieramente. Unos meses aquí y luego otra vez París!...". La vida del pintor va canviar; en endavant, i fins la guerra civil, viurà pràcticament entre París i Mont-roig. De juny, a quasi final d'any, al mas.

Ha tornat de París amb una gran energia, inicia una etapa de treball intens. Al 18-7-1920 escriu al galerista Josep Dalmau: "començaré a fer dibuixos i apunts, estudis per un quadre important que tinc pensat: un noi, un gos negre al costat, una regadora a terra; al fons el jardí de casa. Aquesta tela serà molt grossa...". Aquest noi podria ser Salvador Boquera Castellnou, el germà de "la vaileta", fill del masovers del Mas Miró del 1914 al 1926 (Salvador Boquera Castellnou i Adelaida Castellnou Boquera), que deuria tenir aleshores uns set anys. El propi Miró havia fet una fotografia als dos fills dels masovers que va lliurar a la Consol Boquera Castellnou.

Sembla que foren dibuixos preparatoris pel famós quadre "La masia" (1921-1922). És com si Miró pensés que ha arribat el moment de fer una obra que marqui una etapa i triarà de reflectir el seu mas, però no la part noble, dels senyors, si no la dels pagesos, amb els animals i estris del camp.

Consol i Salvador Boquera

A Ricart (22-8-1920), quan li ha de donar explicacions de com anar a visitar-lo li dirà: "Baixeu a Cambrils; si per qualsevol cosa imprevista jo no fos a l'estació demaneu pel Peret Tartraner, i ell us portarà al mas...". Aleshores encara no hi havia l'Apeadero de Mont-roig. Aviat es prepararà per anar a viure a París

Al febrer de 1921, Miró torna a París on s'hi estarà fins al juny; i, després d'unes setmanes a Barcelona, anirà a Mont-roig on començarà "La masia". I l'abril de 1922 a París. En aquella temporada al mas, escriu a Ràfols (2-10-1921): "Dintre de poc marxa la meva família. Jo quedaré sol al mas fins que acabi el que estic fent... Actualment estic fent pràctiques de ménage i de cuina. Per més que tindré la masovera que em cuidarà sempre és bo saber fer tot això. Cregueu que es molt divertit aprendre a fer un ou ferrat i saber fer el llit!...". Aquesta masovera és la del quadre (1922-1923) de mateix nom, la mont-rogenca Adelaida Castellnou Boquera.

En una carta a Ràfols (7-10-1923) escriu: "Avui al mati he anat a Mont-roig a preguntar pel Sr. Grifoll. Es una excel·lent persona, molt intel·ligent i bo. Jo el conec d'haver-li parlat alguna vegada... una gran persona molt honrada i digna a carta cabal... La seva família es també molt digna; son gent modesta que porten fa molts anys (altra garantía) les terres del Sr. Gassó, un dels principals propietaris d'aquí. He tret aquests informes de gent digníssima...". Aquest Gassó que anomena Miró és l'anteriorment citat Francesc Gassó Domingo, primer president del Sindicato Agrícola Montrogense.

Quan Miró, el 12-9-1925, envia una carta a S. Gasch, des de Reus, demanant-li que li enviï material per a pintar, li diu que ho lliuri, a Barcelona, al recader de Reus i que aquest ho faci al de Mont-roig, Josep Ferré. En una altra carta, vuit anys després (7-8-1933), hi afegeix que, aquest, viu al carrer Nou.

Aviat algun amic tindrà un cotxe i resultarà més fàcil anar-lo a visitar, però caldrà especificar com arribar-hi. A la carta de l'11-8-1927, a Ricart, explicarà: "Crec que el millor seria anar fins a Mont-roig; deixar l'auto a l'hostal i després baixar amb mi, que ja us esperaria allí amb una mena diferent de vehícul (Miró es refereix a la seva tartana). L'altre manera es anar per Cambrils, seguir la carretera de Castelló, i un cop passada la Riera de Riudecanyes – fàcilment visible pel gran pont (deu parlar del pont del tren que era a prop) – anar seguint la carretera i tombar a la pròxima riera que trobareu – Barranc de la Pixerota – seguint en direcció a muntanya fins un gual que trobareu a mà esquerra en una petita pujada, on comença la nostre propietat. Us exposeu , en aquest darrer itinerari a alguna rebentada. Tractant-se d'un cotxe petit podria anar millor; els grossos topen amb més dificultats... M'oblidava, de Cambrils al mas hi ha cinc quilòmetres i dos de riera...". Aleshores, encara no hi havia la dita carretera de la mar, del poble tan sols baixava el camí (estret) de Les Pobles, que anava a sortir a l'Hostal del Gassò, quasi al barranc de Rifà. Com podem llegir era obligat pujar barranc de la Pixerota amunt per arribar al mas Miró. El mateix camí que de baixada i a peu, feia Miró i la seva esposa Maria Pilar per anar a la missa dominical dels estiuejants, al Mas d'en Romeu (el de "La casa de la palmera", 1918).

Sobre aquest hostal on Miró suggereix a Ricart deixar el cotxe, escrivia el meu avi, Francesc Rom Serra, en el llibre "Guspires de la història de Mont-roig": "...estava a cal Joan de la Marcona (Joan Aragonès), casat amb la "Malena del cotxe"... En els baixos s'hi deixaven les tartanes o el cotxe. Anys més tard s'hi posà en aquest mateix lloc una Agència del Banc Central (avinguda de Reus núm. 14). Als darreres d'aquells baixos, passant pel corredor del costat (aquell tros de carrer que encara avui queda tallat), hi havia l'establia dels cavalls i s'hi guardaven els estris dels animals. A mà dreta, de cara a la façana, hi havia un reduït espai amb un petit taulell amb quatre gots i copes i unes quantes begudes, i amb una cafetera preparada per als viatgers per beure alguna cosa abans de començar el viatge o en acabar-lo...".

En una fotografia publicada al catàleg "Miró: Tierra", de l'exposició del Museo Thyssen-Bornemisza de Madrid (2008), a la pàg. 2007, s'hi veu el Mas Miró el 1911, just quan l'acabaven de comprar els Miró. El que primer crida l'atenció és que el camí d'entrada al mas és frontal a la porta principal, és a dir, que va cap al mar (el que hem conegut nosaltres és perpendicular i va cap a ponent). A la façana s'hi pot llegir "Villa Dolores"; era per la mare de Miró, Dolors Ferrà Oromí.

En una altra carta, del 24-8-1929 i adreçada a S. Gasch, Miró explica les diverses maneres que tenen els amics, que encara no tenen cotxe, per anar al mas: "Podeu venir per Cambrils en un tren que surt a quarts de sis del matí (naturalment parla de Barcelona) i que porta segones (es refereix a la "segona classe") o amb ràpids de Sevilla i València passant per Tarragona, que sols porten primeres i terceres (classes), a Salou, una estació abans de Cambrils, se'ls hi podria ajuntar en Ràfols, que hi podria anar des de Reus amb un tren elèctric. Si venen per Reus, podrien venir amb el tren de les 14 h. 4 m. (també sortint de Barcelona) que arriba a Reus a dos quarts de cinc, i d'allí agafar l'auto de Vandellós perquè els deixi a la Caseta del Rellotge a on jo els esperaria. A més tenen infinitat de trens que van a Reus, i en tots hi ha autos que porten a Mont-roig, on jo els vindria a cercar (amb la tartana). Si en Ràfols, des de Reus vol agafar l'auto que va a Cambrils

directament, pot fer-ho, cas de vostès venir per aquesta línia, i allí ens trobaríem tots...".

Si comparem aquestes descripcions amb les que havia fet nou anys abans, a Ricart (22-8-1920), comprovarem que el 1929 hi havia més possibilitats, parla d'aquell "cotxe de línia del Vandellós" que anava de Reus a aquest poble, passant per Mont-roig per la carretera nacional, i que alguns de nosaltres (de joves) utilitzàvem per anar o venir a Reus des de Les Pobles o Els Prats. També permet saber que el tren de Barcelona a Reus trigava unes dues hores i mitja. Finalment, cal citar que el seu amic Josep Francesc Ràfols estiuejava a la Selva del Camp.

Postal enviada per Miró

Per la carta del 31-8-1930, a S. Gasch, ens assabentem que "Ara han posat estació a Mont-roig mateix, recentment... Vet aquí doncs el nou horari... Arribades a Mont-roig: 9,09 – 12,54 – 21, 37. Sortides de Mont-roig: 8,49 – 15,50 – 19,30. Com que aquests trens fa poc que van, ignoro les hores d'arribada i de sortida de Barcelona...". Ara ja resultava més fàcil visitar Miró al seu mas. En aquell Apeadero de Mont-roig els esperaria la tartana del Mas Miró conduïda pel masover (Pere Calaf).

A la carta del 2-8-1928 (a S. Gasch), Miró descriu com és un dia al mas: "Porto la vida molt reglamentada; durant el treball no em destorbo, i després, fatigat com estic, passejo pel camp i faig una cultura física molt intensa, i a la nit me'n vaig a dormir d'hora...". Anteriorment (28-9-1925), també al mateix destinatari explicava: "Jo segueixo com sempre amb el footing, salt a la corda, (gimnàstica) sueca...".

Per la postal del 19-7-1929 sabem que els Hemingway estaven al mas. Miró l'envia a la seva promesa Pilar Juncosa (es casarien el 12 d'octubre, per la mare de Déu del Pilar) i els Hemingway hi afegeixen que esperen conèixer-la al novembre a París. Miró havia conegut Ernst Hemingway el 1921 a la capital francesa, i després li va comprar "La masia". Sabem, per l'Angelina Rovira, que el famós escriptor americà, com a mínim, va tornar una altra vegada al mas. Va ser el 1959, a inicis de juliol, anant cap als "San Fermín" de Pamplona. El 1954 li havien concedit el Premi Nobel de Literatura.

Per la carta del 19-10-1930, a S. Gasch, sabem que Miró havia començat a fer escultures, amb objectes que trobava.

Ara qui visita el Mas Miró serà l'escultor americà Alexander Calder. Però no es fàcil arribar al mas des de tan lluny. Miró escriu (4-9-1932) al seu gran amic Joan Prats perquè l'ajudi en l'arribada dels Calder. Li comenta que Calder l'hi escriu "en la seva darrera carta que marxarà de New York el 23 d'agost, però com que fa el viatge amb un vapor de carga no poden precisar exactament ni la data de marxa ni la d'arribada... Pensen arribar a Barcelona vers el 7 d'aquest mes... (S'allotjaran) a l'Hotel Regina de la Plaça de Catalunya... Us estimaré que els hi indiqueu com ho tenen de fer per a venir fins a casa, remarcant que si a l'estació no els hi despatxen bitllet directe fins a Mont-roig, que ho facin fins a Tarragona i allí prenguin el suplement... mireu d'organitzar una exhibició del seu circ...". En una altra del dia 9 li diu que "anit vaig rebre el telegrama que us ajunto. Com veieu en Calder arriba el diumenge al matí en tren (a Barcelona), procedent de Màlaga... Cas que volgués venir aviat i no hi hagués temps per escriure'm, dieu que enviï un telefonema a l'amo del

auto que ens serveix: Joan Solé, carrer Galán y García Hernández 13... Així aquest senyor estaria previngut per anar a cercar-lo a l'estació amb el taxi i a la vegada es cuidaria d'avisar-me a mi...". El 12 n'envia una a S.Gasch: "Els Calder han arribat avui, estan encantats dels dies que han passat a Barcelona amb tu i en Prats... Estaran aquí uns vuit o deu dies... De decidir-te a venir... el millor tren és el que surt a les nou i arriba aquí a la una...".

En una d'aquestes cartes Miró explica que Calder li envià al Mas Miró un telegrama. No deuria ser gaire freqüent rebre'l el 1932, allà a Les Pobles. Una altra informació curiosa és que cita Joan Solé com la persona que feia el taxi a Mont-roig i en la carta del 14-8-1934 cita com a taxista "Joan Baster". Segons Ferran Jové Hortoneda al seu "Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp", pàg. 85, esmenta que un dels basters que hi havia l'any 1932, era en Joan Roca Solé; i a la pàg. 294 escriu sobre dit "Joan Baster": "Ho era d'ofici i, fent societat amb el "Cisco de la Rosa – que era carreter -, tenien un auto que feia de taxi a la vila, servei que oferien sense deixar d'exercir llurs oficis".

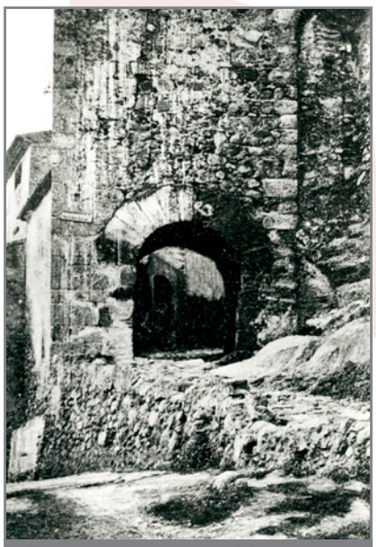
Postal enviada per Miró

Li diu, a Joan Prats: "Mai que vinguis a casa i a darrera hora tinguis que venir amb tren i no en cotxe, de telefonar a la central de Mont-roig per a que amb nom meu avisin al Joan Baster...". Aquell carrer Galán y García Hernández, durant la República, correspon a l'actual Riba i Mestre. I, finalment, resulta curiós que el tren que li recomana, que para a Mont-roig, triga quatre hores en arribar. Deuria ser aquell dit Ligero que parava a totes les estacions i es feia etern d'arribar a Mont-roig.

També trobem com Miró recomana a Prats que miri "d'organitzar una exhibició del seu circ", del Calder. Aquest, havia viatjat per primer a París, des de Nova York, el 1926. Allí faria amistat amb Miró (1929). El dit "Circ Calder" el va crear en el període 1926-1930 i és un conjunt de petites figures de filferro, fusta, paper, corda... que es situa sota d'una mena de carpa. Tot fa uns 140 x 240 cm. És un circ en miniatura que es mou mitjançant les mans de Calder i que l'acompanya amb algunes frases i sorolls. Miró havia vist una representació del "Circ" al taller de Calder a París. I, aprofitant l'estada de Calder al Mas Miró, explica ell mateix en la seva "Autobiografia": "...i vaig fer una representació davant dels Miró, molts nois del mas i veïns..." (19 de setembre de 1932). Al tornar a Barcelona en faria una altra, a finals de setembre, al local del GATCPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània) del passeig de Gràcia. Quaranta anys després (setembre de 1972) Miró, en el catàleg de l'exposició de Calder a la Sala Peraires de Palma de Mallorca, escriu: "¿Sandy... Te acuerdas de aquella representación en el mas de Mont-roig con todos los payeses?...". El 1961, el cineasta portuguès Carlos Vilardebo va fer una pel·lícula de 26 minuts sobre una representació del "Circ". Veiem ja un Calder vell, tenia ja 63 anys, però amb una gran energia vital.

Van passant els anys i, gràcies a aquestes cartes de Miró, ens anem assabentant d'algunes de les novetats de Mont-roig. En una carta a Ricart del 27-8-1933, convidant-lo a passar uns dies al mas, podem llegir: "Tu que tens cotxe pots fer-ho fàcilment ara que tenim carretera fins a casa mateix...". S'havia construït la dita carretera de la mar, que tallava la finca de Miró en dos, passant-hi pel mig. D'aquesta nova situació deuria néixer el camí travesser que coneixem que arriba a la porta del Mas Miró.

Les comunicacions per carretera i tren milloraven però les postals es complicaven. A la carta del 9-9-1934, a Joan Prats, li comenta que “la teva postal va arribar amb molt tard degut a que anteriorment s’havia passejat per València...”. També ho diu a la de l’11-9-1934. Devia anar al poble de Montroy de la província de València. Seguint aquest fil postal, es curiós constatar com fins a la targeta postal del 25-7-1921 el mata-segells posa “Reus (Tarragona)”, i a partir d’aquesta “Mont-roig (Tarragona)”. I que, a partir de la del 21-7-1927, quan Miró ha de posar el remitent hi afegeix “Per Reus” (cosa que encara recordo que posàvem quan érem joves i enviàvem alguna carta a algun amic de Barcelona).

També en aquesta mateixa carta de l’embolic postal, Miró li explica: “Podries procurar-te una tarja de presentació per en Toda, d’Escornalbou, per anar a visitar casa seva...”. Eduard Toda Güell (Reus, 1855 – Reus, 1941) fou cònsol a l’Extrem Orient, important estudiós sobre arqueologia i egiptologia. Des de 1930 es preocupà de la restauració de Poblet, i havia comprat el castell d’Escornalbou el 1911. Era un gran home de cultura i Miró volia conèixer-lo.

El juny de 1936 Miró és a Londres i a continuació torna a Mont-roig. Hi ha una postal de l’1 d’agost, a Joan Prats, en la què hi escriu. “Tots estem amb molt bona salut. I vosaltres? Com estan els amics nostres?...”. El 18 de juliol hi va haver el Glorioso Alzamiento Nacional, Franco s’havia aixecat contra el govern de la República. Miró estava al seu mas. Saltant al llibre de Lluís Permanyer “La vida d’una passió” (Edicions de 1984, 2003), a la pàg. 113 hi trobem: “Tot i la gravetat dels esdeveniments que confirmaven les notícies... s’hi va quedar sense alterar el seu ritme de treball... Vam passar els dies o potser algunes setmanes, i un dia un amic del poble li confià: Has d’anar-te’n ara mateix, els de la FAI volen matar-te!. La sorpresa superà el seu temor, ja que sempre s’havia manifestat republicà i antiburgès...”. És prou conegut que en aquelles setmanes varen passar fets condemnables, el 23 i 25 de juliol elements de la CNT/FAI cremaren l’església (vella) i el 13 d’agost gent de la mateixa mena assassinaren set persones, de dretes, del poble. Aquests fets vénen detallats al text “El Porvenir Democràtic (“El Casino de Baix”) -7”, publicat a “Ressò Mont-rogenc” núm. 98, pàg. 10.

Postal enviada per Miró

El 2 de novembre ja estava a París (carta al poeta J.V. Foix). La seva dona i la filla arribaren a París el 16 de desembre, després d’aconseguir els passaports necessaris. Varen viure a París fins l’estiu del 1939, quan anaren a un poble de la costa atlàntica, Varengeville-sur-Mer, prop de Dieppe. Enmig, Miró va pintar una gran pintura (“El segador. Pagès català en revolta”) pel Pavelló de la República a l’Exposició Universal de París (1937), on també hi havia el “Guernica” de Picasso i la font de mercuri “Almadén” de Calder.

Miró comença la sèrie “Constel·lacions”, a Varengeville, el gener de 1940. Explicava Miró a James Johnson Sweeney, a “Partisan Review” (1948): “Sentia un profund desig d’escapar. Em tancava deliberadament en mi mateix. La nit i la música i les estrelles van començar a tenir un paper cada vegada més important en la suggestió de les meves pintures...”. Les primeres deu, les fa a Varengeville. Però comencen els bombardejos alemanys sobre el nord de França i han de marxar a París (juny de 1940) i des d’allí, a Perpinyà i Barcelona. Se’n van a Palma de Mallorca, on estaran emparats per la família de la seva esposa Pilar Juncosa. Allà sols seria el marit de la Pilar, era quasi un desconegut. A Palma pinta deu “Constel·lacions” més. I, finalment, tor-

na a Mont-roig el juliol de 1941, allí hi pintarà les tres darreres (23-7, 14-8 i 12-9). Sembla com si Miró volgués acabar la sèrie a Mont-roig. Sabia que estava fent una obra important.

Trobem la primera carta des del Mas Miró el 8-8-1941, adreçada al seu gran amic Joan Prats: "Yo disfrutando viendo este paisaje tan fuerte y tan vigoroso... Pensamos permanecer aquí hasta mediados de septiembre...". Com veiem està en castellà, no estaven els temps per floritures. Moltes cartes, sobretot segons qui les escrivia i/o a qui anaven destinades, les obrien i les llegia la censura franquista. Miró no havia estat a Mont-roig des del 1936, feia cinc anys. Deuria enyorar les muntanyes que serveixen de teló de fons a aquell poble que s'enfila per un turó, als camps conreats que omplin la plana de Mont-roig i arriben fins la platja, al mar.

Des de Palma escriu (12-11-1941) a Joan Prats per demanar-li que vagi al Mas Miró a recollir unes pintures que no especifica, però, que deuen ser les tres darreres "Constel·lacions" per tal que junt amb les altres vint, enviar-les (mitjançant un amic) a Nova York. En una altra del 8 de desembre hi afegeix: "Per si encara no has anat a Mont-roig, dec dir-te que la meva mare ja ha tornat a Barcelona, però com que el Peret, el masover, i la seva família són gent molt amable, us atendran molt bé. La carpeta de pintures es troba en un prestatge de la taula de fusta blanca del meu taller...". Per cert, aquest taller era una habitació del mas; encara no s'havia construït el taller que ara coneixem, que està al costat del mas, a ponent.

Aquest "Peret, el masover" era en Pere Calaf Jofre, que havia baixat de Vila-rodona per fer-se càrrec de la finca dels Miró; estava casat amb Carme Domingo Virgili. Els Calaf van ser masovers del 1927 al 1955; després ho seria Eugeni Rovira Sastre (fins al 1975); aquest és el pare de l'Angelina Rovira Bargalló.

Cap a l'octubre del 1942, Miró anirà a viure a Barcelona, a la casa dels seus pares, al passatge del Crèdit núm. 4. En una carta des de Palma (29-6-1942), Miró confessa a Joan Prats: "Aquest estiu no deixis de venir al mas, tinc ja en projecta excursions a poblets tarragonins... Em permetré també demanar-te consells per a construir allí un gran taller...". Miró havia explicat en el text "Je rêve d'un grand atelier" ("XXe siècle" núm. 2, 1 de maig de 1938): "El meu somni, així que m'estableixi allà on pugui, és tenir un taller ben gran, no pas per allò de la il·luminació, la llum del nord, etc., que m'és indiferent, sinó per tenir lloc, moltes teles...". Aquest taller de Mont-roig serà el primer pas per arribar al de "Son Abrines", que faria Josep Lluís Sert a Palma de Mallorca. El juny de 1956 es van traslladar a viure a Palma.

Quadre Mont-roig: poble i església al pis del passatge del Crèdit de Barcelona

Estàvem al 1942. La vida no era gens fàcil. Hi havia racionament dels aliments i d'altres productes bàsics. Miró escriu a Prats (23-7-1942): "No t'havia escrit abans perquè ha calgut organitzar la qüestió dels queviures, sobretot referent al pa, que aquí feia tres mesos que no en donaven... T'incloc la meva tarja de tabac per si vols treure'm la meva ració del 20, doncs per a fer-ho aquí cal fer llargues i enutjoses gestions...". En la del 17 d'agost li agraeix a Prats la tramesa de diversos paquets de coses que devia ser més fàcil d'obtenir a Barcelona. I fa un comentari de la realitat quotidiana d'aquell temps: "Ara els trens van atapeïts de gent, de moment he tingut de desistir

d'anar a Tortosa...". També tornem a trobar un comentari sobre el racionament en la del 5-8-1943: "Vers el 15 vindran els meus oncles... podries deixar dit d'entregar-li el tabac negre, doncs aquí m'anirà molt bé per oferir als pagesos...".

A l'arxiu de l'Ajuntament de Mont-roig he trobat un "Telegrama oficial postal" de la "Comisaria General de Abastecimientos y Transportes. Delegación Provincial de Zaragoza", amb data de 23 de juliol de 1942 i número de registre 16520, adreçat a "Sr. ALCALDE, Delegado local de MONTROIG" que diu: "Adjunto remito a Vd. Conocimiento de baja expedido a nombre de DON JUAN MIRO FERRA Y DOS PERSONAS MAS, que trasladan su residencia a esa localidad". Que deurien ser el pintor, l'esposa (Pilar Juncosa) i la filla (Maria Dolors).

Trobem una carta, des de Mont-roig, de Pilar Juncosa (l'esposa de Miró) a Moncha Sert (la de l'amic i arquitecte Josep Lluís Sert) del 8-9-1942. Li comenta: "Aquí le falta aún el gran taller, pero si no hay novedad, en febrero se empezarán las obras; tanto como nos hubiera gustado que fuera José Luis quien las hubiera dirigido!...". Si així hagués passat, ara a Mont-roig, hi hauria una obra arquitectònica de rellevància mundial. Sert faria el taller de "Son Abrines" (1956) i la "Fondation Maeght" de Saint Paul de Vence (1964). Sert estava exiliat als Estats Units des del final de la Guerra Civil. El 1953 seria el degà de l'Escola de Disseny de la Universitat de Harvard.

A la carta del 2-3-1943, escrita a Barcelona i adreçada a la seva germana Maria Dolors i al seu cunyat Lluís G. Ylla, li explica que "He rebut una carta de mossèn Josep, molt pessimista referent als preus dels fruits que van baixant d'una manera alarmant... Davant d'això, i que el final de la guerra (la Segona Guerra Mundial no s'acabaria, a Europa, fins al maig de 1945) no s'entreveu, m'ha agafat pànic i crec que seria una imprudència emprendre les obres del taller, que són costoses... Referent al únic material que han lliurat, rajoles, deixo a la mà d'en Lluís G. El fer-ne el que cregui més convenient... Us estimaré escriviu uns mots al Frascuelo indicant-li el que ha de fer amb els materials...". El seu cunyat Lluís G. Ylla, que era arquitecte, acabaria dirigint les obres del taller de Mont-roig. Mossèn Josep, Josep Munté Ferrando, de cal Panyero, vivia a l'actual carrer de Francesc Riba i Mestre núm. 5; tenia un mas una mica més avall, cap al mar, del Mas Miró. Feia la missa dominical, si més no als anys trenta, a la capella (que hi ha al costat de l'edifici principal) del Mas Miró, per als residents a Les Pobles. Posteriorment aquesta missa, com recordem molts, es faria al "Mas d'en Romeu" (del 1952 al 1968). El constructor Frascuelo era l'Anton Martí i Pagès.

El tema del taller es va allargant. En una altra carta a la seva germana (de juliol o agost de 1943) li comenta que "he vist mossèn Josep i li he encarregat que es cuidés d'encomanar els totxos, ara sols em falta veure al Frascuelo...". En una de juliol de 1944 a la germana i cunyat, diu: "Lluís t'agrairia que quan vingueu em portis el dossier del taller... T'estimaria també, si tens uns moments, em facis el càlcul de les carretades i materials que necessito per a fer els fonaments del taller... Després de la verema ja encarregaria les carretades de material necessàries...". En una altra, del 31-7-1944, també als mateixos: "(Estic) molt empipat amb la història de la bomba (parla de la reparació d'una bomba d'aigua), en tindré per unes 5.000 ptes. – bona brometa – però no em vull amoïnar per res. Déu farà que tot s'arregli... El plànol del taller el tinc jo aquí, no cal dir que amb la fiblada aquesta ara no faré res... La collita esplèndida, molta verema i olives, però cal que plogui...". Veiem com el propi Miró controla i segueix, pas a pas, les tasques preliminars per a la construcció del seu anhelat taller.

En la del 23-7-1944, al seu confident Joan Prats, li diu que “Em preparo per a treballar en escultura... estic molt animat”. Aquí (i a Mont-roig) començarà definitivament la seva vessant escultòrica, després d’aquelles proves dels inicis dels anys trenta que vèiem anteriorment. En un ordre més quotidià li comenta: “Pots prendre nota que si tens quelcom d’urgent a comunicar-me podries telefonar al 10 de Mont-roig, finca La Tira, propietari Xavier de Salas...”. El telèfon ha arribat a prop.

Com hem vist, Joan Prats era el gran amic de Miró. D’ell era el quadre “Retrat d’una vaileta” (1919), el de la Consol Boquera Castellnou, que ara està exposat a la Fundació Miró.

Les dues darreres cartes publicades en aquest llibre, “Epistolari Català de Joan Miró (1911-1945)”, estan escrites des de Mont-roig. En la penúltima, a la germana i cunyat, de juliol de 1945, Joan Miró explica: “Ja hem arribat novament al mas. Aquí hi ha molta seca, però malgrat això la vinya no pateix gaire i la collita es presenta bé. El motor, afortunadament també roda força i l’aigua no s’estronca, aquest estiu per ara no hi ha cap contratemps. A veure si l’estiu que ve puc ja treballar en el taller que tenint-lo magnífic a Barcelona aquí em falta doblement...”.

Mas Miró

Fins aquí les cartes que Miró va escriure fins al 1945. Com hem pogut veure, segons les informacions descrites en aquest llibre, al Mas Miró hi van estar persones d’una importància mundial, com l’escriptor Ernst Hemingway, l’escultor Alexander Calder, el galerista Pierre Loeb, els historiadors d’art Douglas Cooper i Jacques Dupin, el fotògraf Irving Penn... I, naturalment els amics de Barcelona: l’ historiador d’art Sebastià Gasch, l’arquitecte Josep Lluís Sert, els fotògrafs Joaquim Gomis i Francesc Català-Roca... Entre d’altres. Van poder copsar aquell Mont-roig dels quadres de Joan Miró, aquell Mont-roig del que tant parlava (a tot arreu) Miró.

També, seguint aquesta relació de cartes, del 1915 (primera feta des de Mont-roig) fins al 1945, durant trenta anys, quasi és una història de Mont-roig. Lògicament no pot ser la història del nostre poble, doncs aquesta es defineix per la suma d’esdeveniments i situacions diverses que s’hi desenvolupen. Però sí que és una mirada sobre la realitat social. Fins i tot, gosaria dir que algunes de les coses que s’hi expliquen les sabem (molt probablement) ara per la descripció que en fa Joan Miró. D’acord que, algunes d’elles, encara queda gent gran que ens les poden explicar (i potser millor, amb més detall), però d’aquí a uns anys, quan ja no hi siguin, sols quedaran les paraules de Miró. Per això, no és tan important, sobre la història d’un poble, el que encara alguns saben, sinó el que algú deixa escrit. La memòria oral s’extingeix si no queda reflectida en paper (o en qualsevol altre suport).

(Publicat a “Ressò mont-rogenc” n. 113 i 114. Març i juny 2010)

Martí Rom